

An intricate engraving depicting the Virgin Mary seated in the center, holding the Christ Child on her lap. The Christ Child is standing and holding a staff. The scene is set within a large, heart-shaped frame. Above the frame, a dove is shown in flight, symbolizing the Holy Spirit. The background is filled with clouds and radiating lines, creating a sense of divine light. The overall style is characteristic of 17th or 18th-century religious art.

Su ve su simgeleri

Z

MIRCEA ELIADE

ASLINDA su, bütün potansiyel ve üretken güçleri temsil eder; sular bütün varoluşun kaynağı, *fons ve origo*'dur. Hintçe bir metinde, bütün Veda geleneğini özetleyen şu deyişe rastlamaktayız: “Su, sen her şeyin, bütün varoluşun kaynağısın (*Bhavisyottarapurcina*, 31, 14).” “Su, dünyânın temelidir (*Satapatha-Brcihmana*, VI, 8, 2, 2; XII, 5, 2, 14); bitkilerin özüdür (*Satapatha-Brcihmana*, III, 6, 1, 7); ölümsüzlük iksîridir (*Satapatha-Brcihmana*, IV, 4, 3, 1 5 vb.); amrita'dır (*Satapatha-Brcihmana*, I, 9, 3, 7; XI, 5, 4, 5); uzun ömür sağlar, yaratıcı güçtür ve her derde devâdır (*Rig Veda*, I, 23, 19 vd; X, 19, 1 vd; vb).” Veda râhibi, “Su, bize hayır getirsin.” diye duâ eder (*Atharva Veda*, II, 3, 6). “Gerçekten su, her derde devâdır; insanlardan hastalıkları uzaklaştırır ve bütün hastaları iyileştirir (*Atharva Veda*, VI, 91, 3).”

Potansiyel gücün ve ayrışmamışlığın ilkesi, her türlü kozmik tezâhürün temeli, bütün tohumların taşıyıcısı olan su, bütün biçimlerin kaynaklandığı ve bir felâket ya da kendi gerilemeleri sonucunda dönecekleri ilk özü simgeler. Başlangıçta ve her türlü târihsel ya da kozmik döngünün

sonunda su vardır ve her zaman var olacaktır. Ama hiçbir zaman tek başına var olamaz; çünkü parçalanmaz bütünlüğünde bütün biçimleri potansiyel olarak barındıran bir hayat kaynağıdır. Ne tür bir kültürel örüntü söz konusu olursa olsun su, kozmogonide, mitlerde, ritüellerde, ikonografide her zaman aynı işlevi görür; her biçimin *öncülü*, her yaratının *desteğidir*. Suya batma, ilk biçime geri dönüşü, yeniden yaratılışı, doğumu simgeler; çünkü suya batma, biçimlerin biçimlerini kaybedişidir ve varoluş öncesindeki ayrışmamış olana yeniden bütünleşmektir; sudan çıkış biçimin ilk kez dışa vurulduğu yaratılış eyleminin tekrârıdır. Suyla temas etmek her zaman yenilenmeyi temsil eder; çünkü eriyip giden daha sonra “yeniden doğacaktır”; çünkü suya batış, hayatın ve yaratıcılığın potansiyelini çoğaltır ve geliştirir. Erginleme ritüellerinde su, bir “yeniden doğum” bahşeder; büyüsel ritüellerde iyileştirir, cenâze törenlerinde ölümden sonra doğumu garantiler. Bütün potansiyel güçleri kendinde toplayan su, hayatın simgesidir. Tohumlar açısından zengin olan su, toprağı, hayvanları ve kadınları döller. Bütün imkânları kendi bünyesinde barındırır, mükemmel bir

akıcılığa sâhiptir, her şeyin gelişimini sağlar ve aya benzetilir veya doğrudan ayla özdeşleştirilir. Ayın ve suyun ritimleri, aynı kaderi paylaşır, bütün biçimlerin düzenli aralıklarla görünüp kaybolmasını yönetir, evrene döngüsel yapısını kazandırır.

SUYLA İLGİLİ KOZMOGONİLER

Su, evrenin bütün potansiyelinin ve bütün tohumlarının içinde barındığı rahim olduğu için, insan türünün ya da özel bir ırkın sudan çıktığını anlatan mitleri ve efsâneleri rahatlıkla açıklayabiliyoruz. Su tohumdur, yağmur er suyu. Cinsellikle ilgili kozmogoni simgelerinde; gök, yeri yağmur aracılığıyla kucaklar ve döller. Bu türden pek çok inanış “yeryüzü ana” kavramıyla ve çeşmenin cinsel simgeselliğiyle karışmıştır. Ama topraktan, bitkilerden ve taştan doğum mitleri gibi mitlerin ve inanışların ardında aynı emel düşünce yatmaktadır: Hayat, yâni gerçeklik, kozmik bir özde bulunmaktadır ve bu özden doğrudan ya da simgesel araçlarla bütün canlılar türemiştir.

“HAYAT SUYU”

Kozmogoni simgesi ve bütün tohumların taşıyıcısı olan su, büyüsel bir

*Her türlü biçimi
parçaladığı, her
geçmişi sildiği için
suyun arındırma,
yeniden oluşturma
ve yeniden doğurma
özellği vardır;
çünkü suya batan
her şey ölür.
Suya batan kişi,
tıpkı günahsız
bir çocuk gibidir,
geçmişi yoktur,
yeni bir hayâta
başlayabilir,
yeni bir aydınlığın
eşiğindedir.*

maddedir ve her derde devâdır; iyileştirir, gençleştirir ve hayatı sonsuz kılar. Suyun ilk örneği “hayat suyu”dur. Daha sonraki dönemlerde hayat suyu, göğün katlarıyla birlikte anılır; böylece gökte bulunan beyaz *haoma*, göksel *soma* vs temalar doğmuştur. Hayat suyu, gençlik çeşmesi, aynı metafizik ve dinsel gerçekliğin türevleridir; suda hayat, gençlik çeşmesi, aynı metafizik ve dinsel gerçekliğin türevleridir: suda hayat, güç ve sonsuzluk vardır. Bu su, doğal olarak herkesin ulaşabileceği, her yerde bulabileceğimiz bir su değildir, canavarlarca korunur. Girilmesi zor bölgelerde bulunur, cinlerin ya da tanrıların elindedir vs. Hayat suyunun kaynağına ulaşmak ve bu suya sâhip olmak için bir dizi sınamadan geçmek gerekir; tıpkı hayat ağacı arayışlarında olduğu gibi.

“Hayat suyu” gençleştirir ve hayatı sonsuz kılar; her su, paylaşım ve bozma süreçleriyle etkilidir, üretkendir ve iyileştirir. Günümüzde Cornwall’da, hasta çocuklar üç kez Saint-Mandron kuyusuna sokulurlar. Fransa’da şifâli çeşmelerin ve nehirlerin sayısı oldukça fazladır. Aşk üzerinde olumlu etkisi olan çeşmeler de vardır. Bu kaynakların dışında, başka suların da şifâli güçleri vardır. Hindistan’da hastalıklar sulara atılır. Fin-Ugurlar bâzı hastalıkları, suların kirlenmesiyle veya suya saygısızlık edilmesiye açıklarlar. Suların olağanüstü özellikleriyle ilgili anlatılara son olarak pek çok büyüün ve kocakarı ilâcının malzemesinin “kullanılmamış su” olduğunu eklemek isteriz. Kullanılmamış su, yâni günlük kullanımla kutsallığını yitirmemiş, yeni bir vazunun içindeki su, ilksel suyun hayâtı ortaya çıkaran ve besleyen bütün değerlerini içerir. Kullanılmamış suyla tedâvide, hastalığın ezelf suyla temâsı sağlanarak mûcizevî bir yenilenmeyi gerçekleştirmenin yolu aranır: su, bütün biçimleri parçalama ve özümseme gücüyle kötülüğü emer.

SUYA DALDIRMA SİMGEÇİLİĞİ

Suyla arınma da aynı özelliklere sâhiptir; suda, her şey “erir”, her “biçim” parçalanır, her “geçmiş” târih olur; geçmişte olan her şey suya battıktan sonra yok olur gider; hiçbir biçim, hiçbir “işâret”, hiçbir “olay” varlığını

sürdüremez. İnsanlar açısından, suya batmanın ölümle eş değer bir anlamı vardır ve kozmik düzlemde dünyâyı hayat kaynağı okyanusun içinde eriten felâketle (tûfan) eş değerdir. Her türlü biçimi parçaladığı, her geçmişi sildiği için suyun arındırma, yeniden oluşturma ve yeniden doğurma özelliği vardır; çünkü suya batan her şey ölür. Suya batan kişi, tıpkı günahsız bir çocuk gibidir, geçmişi yoktur, “yeni” bir hayata başlayabilir, yeni bir aydınlığın eşiğindedir. *Hezekiel*’de yazdığı gibi, “Üzerinize temiz su dökceğim, arınacaksınız (36:25).” Zekeriya peygamber, “O gün Dâvud soyunur ve Yeruşalim’de yaşananları günahtan ve ruhsal kirlilikten arındırmak için bir pınar” açılacağını görür (13:1).

Su arındırır ve yeniler; çünkü “geçmiş”i siler, ilk baştaki bütünlüğü —yalnızca bir an için de olsa— yeniden kurgular. İranlı su tanrısı Ardvisura Anahita’dan “sürüleri çoğaltan ... malları ... zenginliği artıran ... toprağı bereketlendiren ... bütün insanların tohumunu arındıran ... kadınların rahmini arı kılan ... onlara ihtiyaçları olan sütü veren ermiş” olarak söz edilir. Yıkamak, suçtan arındırır, ölümlerin varlığından kaynaklanan kötülükleri temizler, deliliği geçirir, günahları da fiziksel ya da ruhsal bölünmeyi de giderir. En önemli dinsel âdetlerin kökeninde yer almaktadır ve böylece insanın kutsalın idâresine girmesini sağlamıştır. Tapınaklara girmeden önce ve kurban törenlerinden önce yıkanılır.

Suyun içine batarak yenilenme inancı, eski dönemde, tanrı heykellerinin neden suya batırıldığını da açıklamaktadır. Kutsal banyo töreni, büyük bereket ve tarım tanrıçaları tapımında da sık sık uygulanırdı. Tanrıçanın güçleri böylece yeniden bir araya gelmektedir ve iyi bir hasat ve bereketli bir ürün sağlanmaktadır (suya batma büyü su yağmur yağdırmaktadır). Kuraklıktan kurtulmak ve yağmur yağdırmak için, üzerinde İsa imgesi bulunan bir haçın ya da bir Meryem Ana heykelinin suya batırılması ritüeli, XIII. yüzyıldan beri Katolikler tarafından uygulanmaktadır ve ruhbanın direnişine rağmen XIX. ve XX. yüzyıla kadar devam etmiştir.

Nakkaş Mir Seyyid Muhammed, Ejderha, XVI. yüzyıl. Harvard Sanat Müzesi.

VAFTİZ

Suya daldırmanın, arınma ve yenilenme olarak görülmesinden oluşan dinsel simge, Hıristiyanlık tarafından kabul edilmiş ve pek çok dinsel değerle zenginleştirilmiştir. Aziz Yuhanna, vaftizden, bedendeki hastalıkların iyileşmesini değil, ruhun kurtuluşunu ve günahların affedilişini anlamıştır. Vaftizci Yahya “günahların bağışlanması için tövbe edip vaftiz olmaya” çağırır ve şunları demiştir: “Ben sizi suyla vaftiz ediyorum; ama daha güçlü olan geliyor. Ben O’nun çarıklarının bağını çözmeye bile lâyık değilim. O sizi Kutsal Ruh’la ve ateşle vaftiz edecek.”

Hıristiyanlık’ta vaftiz en önemli ruhsal arınma aracıdır, çünkü vaftiz suyuna batma, İsa’nın gömülmesini temsil eder. Aziz Pavlus, şunları yazar: “Mesih İsa’ya vaftiz edildiğimizde, hepimizin O’nun ölümüne vaftiz edildiğimizi bilmez misiniz?”

ÖLÜNÜN SUSUZLUĞU

Suyun cenâze törenlerinde kullanılması, kozmogoniyle, büyüyle ve tedâviyle ilgili işleviyle açıklanabilir; su “ölünün susuzluğunu giderir”, onu eritir ve

tohumuyla somutlaştırır, su “ölüyü öldürür” ve onun insan olarak kaderine kesin olarak son verir; cehennem ruhu, larva düzeyinde tutar ve böylece acıya karşı dokunulmaz kılar. Çeşitli ölüm anlayışlarında ölü, kesin olarak ölmez, yalnızca ilk varlık biçimine bürünür; bu bir geri dönüştür, bir son değildir, kozmik devreye dönüş ya da kesin kurtuluş beklentisindeki ruh, acı çeker ve bu acı, genelde susuzlukla ifade edilir.

MÜCİZE VE KEHÂNET PINARLARI

Suyun bu dinsel yönlülüğü, târihte pınarlar, nehirler ve ırmaklar çevresinde gelişen pek çok tapım doğurmuştur. Bu tapımlar, öncelikle suyun evrenin mayasında bulunan madde olarak edindiği kutsal değerden, aynı zamanda bulunduğu yerin epifanisi olmasından, herhangi bir akarsuya ya da pınara kutsalık kazandırmasından kaynaklanmaktadır. Bu yerel epifaniler dinsel yapıdan bağımsızdırlar. Akan su “yaşar”, hareketlidir; esin kaynağı olur, iyileştirir, rehberlik eder. Su kaynağı ya da nehir, güç, hayat, süreklilik ifâdesidir, vardır ve canlıdır. Böylece bir özerklik kazanır ve tapımları, öteki hiyerofanilere ve öteki dinsel anlayış-

lara karşın devam eder. Bünyelerinde bulunan kutsal güçleri sürekli olarak ortaya koyar ve Neptün’ün ayrıcalığını paylaşırlar.

SU HAYVANLARI VE AMBLEMELERİ

Ejderhalar, yılanlar, kabuklu deniz hayvanları, yunuslar ve balıklar su amblemeleridir; okyanusun derinliklerinde barınan bu hayvanlar derinliğin kutsal gücüyle sarmalanmışlardır; göllerde uyurken ya da nehirleri geçerken yağmuru, nemi, seli dünyânın bir o yanına bir bu yanına dağıtır ve dünya üzerindeki bereketi kontrol ederler. Ejderhalar, bulutlarda ve göllerde yaşarlar; yıldırımın efendileridirler; göğün sularını boşaltır ve tarlalara ve kadınlara bereket dağıtırlar. Ejderha ve yılan ritmik hayatın simgesidir, çünkü ejderha, hayatla uyum içindeki dalgalanmalarıyla hayatı besleyen ve uygarlıkları doğuran suyun ruhunun simgesidir. Ejderha Ying suları birleştirir ve yağmurları yönlendirir; çünkü su ilkesidir. Kuraklık baş gösterdiğinde ejderha Ying’in bir tasviri yapılır ve yağmur yağmaya başlar.

Bütün bu inanışlar suyun kutsal değerini ortaya koymaktadır.